

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-114>

УДК 378

Зоренко К.О., Захуцька О.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ МІЖКУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті розглянуто методологічні підходи до вивчення міжкультурного спілкування: функціональний, пояснювальний і критичний. Залежно від методологічних підходів до вивчення міжкультурного іншомовного спілкування існують такі прикладні методи: біографічна рефлексія; ігрове моделювання, рольові та ділові ігри, кейс-метод, «мозковий штурм» тощо. Ми дійшли висновку, що методологічні підходи та методи міжкультурного навчання майбутніх перекладачів допомагають майбутнім фахівцям підготуватися до виконання професійних обов'язків, вирішувати нестандартні конфліктні ситуації та ефективно взаємодіяти у міжкультурній комунікації. Застосування інтерактивних методів переслідує дві взаємодоповнюючі мети, а саме: подальше вдосконалення комунікативної компетенції (лінгвістичної і соціокультурної) та формування професійної перекладацької компетенції майбутніх перекладачів.

Ключові слова: методологічні підходи, методи міжкультурного навчання, іншомовне спілкування, навчання майбутніх перекладачів, рольові та ділові ігри.

Zorenko Kateryna, Zakhutska Oksana

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

METHODOLOGICAL APPROACHES AND METHODS OF INTERCULTURAL LEARNING OF FUTURE INTERPRETERS

Summary. The article deals with the methodological approaches to the study of intercultural communication: functional, explanatory and critical. Depending on methodological approaches to the study of intercultural foreign language communication, there are the following methods: biographical reflection; game modeling, role playing and business games, case study, brainstorming, and others. Scientists from different countries have devoted their work to the development of methodological approaches and methods of intercultural learning. The main purpose of this work is to review and systematize basic methodological approaches and methods of intercultural learning of future interpreters. In the 80s of the 20 th century, M.O. Guzikova and P.Yu. Fofanova developed a functional approach. Scientists like O. Biryuk, B. Bilyayeva, M. Bogatyryova, I. Zimnya, S. Zenkevich, D. Ishchenko, V. Kostomarov, H. Krumm, A. Markov, R. Norton, L. Romanyshin, L. Kharchenko, I. Tsaturov, and L. Shcherba also explored this problem. Systematic intercultural learning of a foreign language involves integration of an intercultural component into all sections of a methodological system of teaching a foreign language. A functional approach is based on the methods of sociology and psychology. An explanatory approach uses methods of anthropology and linguistics as well as also role playing. A critical approach explores intercultural communication via text analysis. We have come to the conclusion that methodological approaches and methods of intercultural learning help future professionals to prepare themselves for professional duties, resolve non-standard conflict situations and effectively interact in intercultural communication. The use of interactive methods has two complementary goals, namely: further improvement of communicative competence (linguistic and socio-cultural) and formation of professional translation competence of future translators and interpreters.

Keywords: methodological approaches, methods of intercultural learning, foreign language communication, training of future translators, role playing and business games.

Постановка проблеми. Вища освіта є чинником, що впливає на професійне становлення особистості. Тому від якості вищої освіти безпосередньо залежить успішність окремої людини та позитивний розвиток усього суспільства в цілому. Молодий фахівець повинен володіти фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками діяльності свого профілю, досвідом творчої та дослідницької діяльності та вирішенням нових проблем. Фахівці будь-якої галузі мають уміти взаємодіяти зі своїми іноземними колегами, адже обмін досвідом є надзвичайно важливим для розвитку науки.

З урахуванням тенденцій цивілізаційного розвитку суспільства і стратегічної потреби соціуму випускник закладу вищої освіти повинен бути не тільки висококваліфікованим професіоналом у певній галузі, а й широко ґрунтованою особистістю, яка має ґрунтовну екзистенційну та гуманітарну підготовку, він має уміти показати себе – соціально, професійно, інтелектуально

й емоційно. Особливо це стосується підготовки майбутніх перекладачів. Аби випускник умів справлятися з усіма вимогами сучасного суспільства, викладачі мають застосовувати методологічні підходи та методи міжкультурного навчання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою пошуку та розробки методологічних підходів та методів міжкультурного навчання займалися дослідники з різних країн. У 80-х роках 20 століття цій темі присвятили свої праці М.О. Гузікова та П.Ю. Фофанова, які розробили функціональний підхід. Також це питання досліджували такі вчені, як О. Бирюк, Б. Біляєва, М. Богатирьова, І. Зимня, С. Зенкевич, Д. Іщенко, В. Костомарова, Х. Крум, А. Маркова, Р. Нортон, Л. Романишин, Л. Харченкова, І. Цатурова, та Л. Щерба.

Сучасні методи навчання лінгвістів-перекладачів досліджує І.А. Гініагулін.

Різні вчені у різний час розробляли методологічні підходи та методи, у цій статті ми структу-

руємо їх та визначимо найбільш доречні підходи у сучасному навчанні перекладачів.

Головною метою цієї роботи є розгляд основних методологічних підходів та методів міжкультурного навчання майбутніх перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Існує три методологічні підходи до вивчення міжкультурного спілкування: функціональний, пояснювальний і критичний.

Функціональний підхід склався в 1980-і роки і ґрунтується на методах соціології і психології. Відповідно до цього підходу культуру будь-якого народу можна описати за допомогою різних методів. М.О. Гузікова та П.Ю. Фофанова стверджують, що результатом функціонального підходу стала теорія комунікаційного пристосування, яка стверджує, що в ситуаціях міжкультурної комунікації люди часто змінюють моделі своєї комунікативної поведінки, пристосовуючись до моделей партнерів по спілкуванню [5, с. 41]. Основним методом функціонального підходу є моделювання різних проблемних міжкультурних ситуацій.

Пояснювальний (або інтерпретуючий підхід) також отримав поширення в кінці 80-х років ХХ століття. Прихильники цього підходу вважають, що навколишній світ не є їм чужим, оскільки створюється людиною [2, с. 10]. При цьому підході використовуються методи антропології та лінгвістики, рольові ігри, включене спостереження. Основна увага зазвичай акцентується на розумінні комунікативних моделей всередині окремої культурної групи. У процесі досліджень міжкультурного спілкування, заснованих на пояснювальному підході, німецькими вченими був зроблений висновок, що комунікативні правила тієї чи іншої спільноти людей ґрунтуються на культурних цінностях і уявленнях цієї конкретної групи.

Критичний підхід містить багато положень пояснювального підходу, але акцент в дослідженнях міжкультурної комунікації, проведених на його основі, робиться на вивченні умов спілкування: ситуації, навколишнього оточення тощо. Прихильники цього напрямку цікавляться насамперед історичним контекстом комунікації. На їхнє переконання, вивчення і опис домінуючої в культурних ситуаціях сили навчить людей їй протистояти і більш ефективно організувати своє спілкування з іншими людьми і культурами.

Основним методом критичного підходу є аналіз текстів. Тому на заняттях велика увага приділяється аналізу засобів масової інформації (телевізійні передачі, відеоматеріали, публікації у пресі), які, на думку багатьох вчених, вносять основний вклад у формування міжкультурної компетенції.

При навчанні міжкультурної іншомовної комунікації вчені вважають необхідним використовувати інтегративний підхід, який об'єднує основні положення описаних вище методологічних підходів, а також актуальних для сучасної вищої професійної освіти підходів, таких як компетентнісний, комунікативний, особистісно- і діяльнісно-орієнтовані.

Сучасне навчання лінгвістів-перекладачів перетворюється з країнознавчо-орієнтованого, фрагментарно-міжкультурного в системно-міжкультурне. І.А. Гініатулін вважає, що системне

міжкультурне навчання іноземної мови передбачає інтеграцію міжкультурної складової в усі розділи методичної системи навчання іноземної мови, наприклад, включення підрозділів «Формування міжкультурних лексичних / граматичних навичок», «Розвиток міжкультурних умінь говоріння / аудіювання / читання / письма / поведінки» тощо [4].

Залежно від розглянутих вище методологічних підходів до вивчення міжкультурного іншомовного спілкування можлива реалізація тією чи іншою мірою цілої групи прикладних методів: біографічна рефлексія; ігрове моделювання, рольові та ділові ігри, кейс-метод, «мозковий штурм» тощо.

Прикладні методи навчання міжкультурній іншомовній комунікації відносяться до інтерактивних методів. Найбільш поширеними в цій сфері методами є ігрові методи.

Метод біографічної рефлексії передбачає осмислення власної біографії з метою з'ясування основ своєї власної ідентичності і форм її прояву в повсякденному житті.

Кейс-метод, або метод «case-study», уперше був застосований у Гарвардській бізнес школі в 20-х роках ХХ століття. Згодом він набув популярності й в інших країнах, зокрема в Україні.

Цей метод можна розглядати як опис реальної ситуації, як епізод з реального життя. Більш загальне визначення звучить як «події, які реально відбулися в тій чи іншій сфері діяльності та описані авторами для того, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії, підштовхнути студентів до обговорення та аналізу ситуації, прийняття рішення» [7, с. 5]. Кейс-метод не вимагає великих матеріальних і часових затрат та припускає варіативність навчання. Це ділова гра в мініатюрі, так як поєднує в собі професійну діяльність з ігровою. Студенти разом з викладачем моделюють різноманітні ситуації міжкультурної взаємодії для того, щоб бути готовими справлятися з подібними ситуаціями у реальній професійній діяльності. Інтегративність даного методу відображається в тому, що він має на меті розвинути в студентів як комунікативні, так і професійні навички. Багаторівневість характеризується тим, що в межах одного і того ж кейса можна застосовувати різні підходи для формування міжкультурної комунікативної компетенції [7, с. 12].

У процесі навчання перекладу повинні вивчатися не лише способи перекладу використованого навчального матеріалу, а й методи вирішення типових перекладацьких завдань і стратегія пошуку індивідуальних творчих рішень. У цьому сенсі навчання перекладу передбачає вміння виділяти в навчальному матеріалі типові перекладацькі завдання і формулювати загальні принципи та приватні прийоми їхнього вирішення. У різних видах перекладу можуть застосовуватися як загальні принципи та прийоми, так і специфічні методи для кожного виду.

Згідно з А.В. Конишевою, ігрове моделювання визначається такими ціннісними характеристиками:

- знаходження способів і засобів вирішення проблем у професійній діяльності;
- розвиток особистісних здібностей учасників гри;

- самовизначення учасників гри і їхній розвиток;
- створення колективів (малих груп), що не тільки створюють моделі спільної діяльності щодо вирішення завдань і проблем, але й впроваджують ці моделі в практику;
- закріплення знань у сфері професійного ділового спілкування;
- перенесення в практичну діяльність придбаних здібностей, що відповідають модельним ігровим ситуаціям [8, с. 58].

Існують такі види ігор:

- навчальна, виховна, розвивальна, соціалізуюча, тренінгова, репродуктивна, продуктивна, творча (за характером організації процесу навчання);
- дидактична, пізнавальна, інтелектуальна, комп'ютерна;
- рольова, ділова, імітаційна, гра-драматизація.

У процесі підготовки майбутніх перекладачів найчастіше використовуються рольові та ділові ігри.

Метод рольових, ділових ігор характеризується виконанням студентами ролей, які відтворюють часто повторювані ситуації міжкультурного спілкування. Ці ролі розпізнаються, змішуються і змінюються при їхньому відтворенні та аналізі. А.П. Панфілова зауважує, що рольові ігри не тільки служать закріпленню отриманих знань у вигляді поведінкових комунікативних навичок у стандартних ситуаціях спілкування, а й містять конкретні критичні випадки у вигляді проблемних ситуацій, які підлягають вирішенню, тобто сприяють виробленню навичок пошуку виходу з міжкультурних комунікативних конфліктів [9, с. 29].

Навчальні ділові ігри являють собою практичні завдання, які моделюють різні аспекти професійної діяльності студентів, забезпечують умови комплексного використання наявних знань предмета професійної діяльності, вдосконалення їхніх мовних навичок.

Використання різного роду рольових ігор при проведенні занять з міжкультурної комунікації дає широкі можливості об'єднання раціонального та емоційного компонентів навчання. Їхнє застосування дозволяє компенсувати інформаційне перевантаження, організувати психологічний відпочинок в поєднанні з набуттям знань і навичок спілкування. Ігри, висуваючи високі вимоги до рівня кваліфікації викладача, дозволяють створити творчу, невимушену атмосферу, одночасно вказуючи шляхи вирішення конкретних ситуацій спілкування [1, с. 20].

Мозковий штурм – це ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, який спонукає учасників виявляти свою уяву та творчість. Він передбачає вільне висловлення думок усіх учасників і допомагає знаходити багато ідей та рішень.

Список літератури:

1. Арутюнов Ю.С. Игровая деятельность в учебном процессе. Москва : ИПКИР, 2000. 53 с.
2. Барбелко Н.С. Межкультурная коммуникация как средство воспитания межкультурной толерантности. *Карельский научный журнал*. 2013. № 1(2). С. 8–12.
3. Винославська О., Ложкін Г. Проектування інноваційної діяльності як складова педагогічної майстерності викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету [Серія педагогіка]*. Вип. 25 [Ч. 1]. Львів, 2009. С. 48–56.
4. Гиниятуллин И.А. Межкультурное обучение иностранным языкам: элементы содержательной и категорической интерпретации. Компетентностный подход в обучении иностранным языкам и проблемы самостоятельной учебной деятельности : сб. науч. тр. / ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т». Екатеринбург, 2010. 61 с.

Метод мозкового штурму заснований на психологічних і педагогічних закономірностях колективної діяльності. У звичайних умовах навчання творча активність кожної людини часто стримується так званими комунікативними бар'єрами [10].

Успіх проведення мозкового штурму залежить від дотримання двох головних принципів. Перший принцип заснований на теорії синергетики (синергія з грецької мови – *synergeia* – співпраця, співдружність). Суть цього принципу: учні можуть генерувати при спільній колективній роботі ідеї більш високої якості, ніж при індивідуальній роботі. Це відбувається за рахунок «інтерактивного ефекту». Ідея, яка спочатку може бути відкинута в силу недостатньої обґрунтованості, обговорюється колективно і стає конструктивною. Другий принцип полягає в тому, що процес творчого мислення не можна гальмувати передчасною суб'єктивною оцінкою генерованих ідей [6].

У цьому принципова відмінність мозкового штурму від будь-якої іншої креативної технології.

Як правило, розрізняють такі етапи проведення мозкового штурму:

- 1) підготовчий;
- 2) генерування ідей;
- 3) аналізу і оцінки ідей.

На першому етапі викладач формулює ідеї і коригує завдання; підбирає учасників для наступних етапів роботи; вирішує організаційні питання (підготовка приміщення, техніки, фліпчарту, розподіл ролей серед учасників тощо).

Зазвичай студенти діляться на дві або, в разі необхідності, на три групи:

- «генератори ідей» – люди, здатні швидко креативно мислити і розвивати як свої, так і чужі ідеї;
- «аналітики» – люди, що володіють великим запасом знань з даної проблеми, здатні критично оцінити висунуті ідеї;
- «генератори контрідей» [3, с. 50].

Для того, щоб майбутні перекладачі могли відчувати себе впевнено в реальній професійній ситуації, вони і на заняттях повинні бути поставлені в такі умови, за яких за допомогою іноземної мови вони могли б вирішити різні проблеми міжкультурного спілкування.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що методологічні підходи та методи міжкультурного навчання майбутніх перекладачів допомагають майбутнім фахівцям підготуватися до виконання професійних обов'язків, вирішувати нестандартні конфліктні ситуації та ефективно взаємодіяти у міжкультурній комунікації. Застосування інтерактивних методів переслідує дві взаємодоповнюючі мети, а саме: подальше вдосконалення комунікативної компетенції (лінгвістичної і соціокультурної) і формування професійної перекладацької компетенції майбутніх перекладачів.

5. Гузикова М.О., Фофанова М.О. Основы теории межкультурной коммуникации. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2015. 124 с.
6. Дмитрієва Л. Креативні прийоми вироблення ідей. Елітаріум : Центр дистанційного навчання, 2007. URL: www.elitarium.ru
7. Долгоруков А.М. Case study как способ понимания: практическое руководство для тьютера системы открытого образования на основе дистанционных технологий / А.М. Долгоруков. Москва : Центр интенсивных технологий образования, 2002. С. 22–24.
8. Коньшева А.В. Игровой метод в обучении иностранному языку. Санкт-Петербург : КАРО, Мн. Изд-во «Четыре четверти», 2008. 192 с.
9. Панфилова А.П. Игротехнический менеджмент. Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала. Санкт-Петербург : ИВЭСЭП, «Знание», 2003. 536 с.
10. Lehrer J. The brainstorming myth. The New Yorker, 01.30.2012. URL: www.elitarium.ru

References:

1. Arutyunov, Yu.S. (2000). Igrovaya deyatel'nost' v uchebnom protsesse [Game activity in the educational process]. Moscow : IPKIR, 53 p. (in Russian)
2. Barbelko, N.S. (2013). Mezhhul'turnaya kommunikatsiya kak sredstvo vospitaniya mezhhul'turnoy tolerantnosti [Intercultural communication as a means of promoting intercultural tolerance]. *Karelian scientific journal*, vol. 1, pp. 8–12. (in Russian)
3. Vynoslavs'ka, O., & Lozhkin, H. (2009). Proektuvannya innovatsiynoi diyal'nosti yak skladova pedahohichnoyi maysternosti vykladacha vyshchoyi shkoly [Designing innovative activity as a component of pedagogical skills of a high school teacher]. *Bulletin of the University of Lviv [Pedagogy Series]*, vol. 25, pp. 48–56. (in Ukrainian)
4. Giniatullin, I.A. (2010). Mezhhul'turnoye obuchenije inostrannym yazykam : elementy sodержatel'noy i kategorial'noy interpretatsii. Kompetentnostnyy podkhod v obuchenii inostrannym yazykam i problemy samostoyatel'noy uchebnoy deyatel'nosti [Intercultural teaching of foreign languages: elements of a meaningful and categorical interpretation. The competency-based approach to teaching foreign languages and the problems of independent educational activity]. Yekaterinburg, 61 p. (in Russian)
5. Guzikova, M.O., & Fofanova, M.O. (2015). Osnovy teorii mezhhul'turnoy kommunikatsii [Fundamentals of the theory of intercultural communication]. Yekaterinburg, 124 p. (in Russian)
6. Dmytriyeva, L. (2007). Kreatyvni pryomy vyroblennya idey [Creative methods of developing ideas]. Elitarium : Tsentr dystantsiynoho navchannya. Available at: www.elitarium.ru (in Ukrainian)
7. Dolgorukov, A.M. (2002). Sase study kak sposob ponimaniya: prakticheskoye rukovodstvo dlya t'yutera sistemy otkrytogo obrazovaniya na osnove distantsionnykh tekhnologi [Case study as a way of understanding: a practical guide for a tutor of an open education system based on distance technologies]. Moscow, pp. 22–24. (in Russian)
8. Konysheva, A.V. (2008). Igrovoy metod v obuchenii inostrannomu yazyku [Game method in teaching a foreign language]. St. Petersburg, 192 p. (in Russian)
9. Panfilova, A.P. (2003). Igrotekhnicheskyy menedzhment. Interaktivnyye tekhnologii dlya obucheniya i organizatsionnogo razvitiya personala [Game management. Interactive technologies for training and organizational development of staff]. St. Petersburg : IVESEP, “Knowledge”, 536 p. (in Russian)
10. Lehrer J. The brainstorming myth. The New Yorker, 01.30.2012. Available at: www.elitarium.ru